

raziskave. Številne geografske, zgodovinske družbene, jezikovno-kulturne in druge značilnosti in posebnosti, s katerimi je obdarjena Bela krajina, so že v preteklosti privlačevale raziskovalce različnih področjih, med katerimi so opravili pomembno delo tudi slovenski etnologi. Avtorica predlaga, da bi bilo koristno proučiti še etnološke značilnosti metliške in gradaške obrti, povojni razvoj industrije in z njim povezano deagrarizacijo pa bogato dediščino šeg in navad, način življenja grško-katoliških Žumberčanov, ki so potomci Uskokov, morda še metliško meščanstvo in njegov vpliv na podeželje itd.

Etnološka topografija metliške občine ponuja tudi geografu bogate izsledke, na podlagi katerih je mogoče zarisati posamezne stopnje v razvoju in preoblikovanju pokrajnotvornih sestavin in geografskega okolja nasploh. Pojavi in njihove značilnosti, ki opredeljujejo način življenja, so praviloma zarisani s tremi časovnimi mejniki: s stanjem v 2. polovici 19. stoletja, razmerami med obema vojnoma ter spremembami po zadnji svetovni vojni. Prepričan sem, da je to časovno zadosten razpon (okvir), ki ponuja dovolj objektivni vpogled v procese in spremembe, ki so preoblikovali življenjske navade in s tem tudi neposredno vplivali na transformacijo pokrajine. Prav s teh vidikov tudi vrednotimo posamezne zvezke slovenske etnološke topografije, saj ponujajo poleg obilice stvarnih podatkov in prikazov razvojnih teženj in sprememb na različnih področjih tudi globalen vpogled v spreminjanje konkretnega okolja — pokrajine.

Knjiga je opremljena z vsem potrebnim znanstvenim aparatom. Med obsežnim izborom uporabljene literature so poleg drugih navedena domala vsa temeljna geografska dela o Beli krajini. Med njimi pogrešam Plutove Belokranjske vode (1988) ter njegovo študijo "Geografske značilnosti poplavnega sveta Kolpe in njenih pritokov v zgornjem Pokolpju" (Geografski zbornik, XXV., 1985). Med besedilom je 14 tabel in 96 fotografij, in sicer iz različnih obdobij in področij dela in življenja. Na naslovnici je barvna fotografija Metlike, kar poživi zunanjo podobo knjige. Knjigo je natisnila tiskarna Opara v Novem mestu in je izšla v nakladi 1000 izvodov. Izdajo dela so podprli Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, obe belokranjski občini ter Belokranjski muzej iz Metlike.

Milan Natek

Ljubo Lah: **Prenova stavbne dediščine na podeželju — Kras.** — Izdala in založila Dolenjska založba, Novo mesto 1994, 236 strani.

V Seidlovi zbirki, ki jo je leta 1988 zasnovala in sedaj tudi uspešno uresničuje Dolenjska založba v spomin na velikega in pomembnega slovenskega znanstvenika s področja naravoslovja, Novomeščana Ferdinanda Seidla (1856–1942), je izšla že deseta knjiga, znanstveno-raziskovalna monografija "Prenova stavbne dediščine na

podeželju — Kras”. Podoba je, da postaja podeželje z vsemi svojimi lastnostmi ponovno in čedalje bolj privlačno raziskovalno področje številnih znanstvenih panog. Med njimi ni nezanemarljiva naloga arhitektov, ki v zadnjih desetletjih iščejo in obravnavajo tudi podeželsko stavbarsko dediščino. V njej namreč odkrivajo, razčlenjujejo in spoznavajo tisto anonimno (t.j. ljudsko) arhitekturo in kulturno dediščino, ki je s svojim ustvarjalnim izrazom in z vsebinskim razponom nenavadno bogata in prepričljiva kot prvinska pokrajinska kategorija. Z naglo industrializacijo in urbanizacijo, ki sta v zadnjih šestdesetih letih najintenzivneje zajeli podeželje, je iz pokrajinske podobe hitro izginjala praviloma naša najbolj pristna stavbarska dediščina.

Iz razvitejših zahodnoevropskih predelov prodirata tudi k nam spoznanje in potreba po ohranitvi in negovanju “skupnega spomina Evropa”, ki se je v najbolj izvornih odtenkih ohranil na podeželju, predvsem v predelih, ki jih še ni zajela močna urbanizacija. Strokovnjake najrazličnejših področij čedalje bolj zanimajo prostor — okolje z vsemi njegovimi značilnostmi. V njem prihaja do bolj ali manj enovite združitve številnih naravnih posebnosti s človekovimi dosežki, in sicer v značilnih medsebojnih in soodvisnostnih razmerjih. Tudi človek na Slovenskem je stoletja ustvarjal v neposrednem stiku z zemljo in naravo značilne podobe pokrajine oziroma mozaičnost življenjskega okolja. To pa je postalo eno izmed pomembnih raziskovalnih področij različnih znanstvenih ved kakor tudi aplikativnih strok.

V Lahovi knjigi so podrobno predstavljeni metodologija in utemeljeni razlogi za obnovo in ohranitev stavbne dediščine na podeželju Krasa. Potrebe za ohranitev in obnovo podeželske stavbne dediščine, med katero je uvrščen tisti del stavbnega fonda, ki ne uživa posebne spomeniške zaščite kot kulturni spomenik, a predstavlja zaradi svojih najrazličnejših vrednosti pomemben del nepremične kulturne dediščine, so zelo različne in večplastne. V ospredje vsekakor silita ekonomski in prostorsko-varstveni vidik, pri čemer sta ohranitev in zavarovanje nezazidanih zemljišč na prvem mestu. Ob tem je treba usmerjati in pospeševati skladen razvoj podeželja. Pod tem pojmom razumeva avtor tisti (želeni) razvoj, ki temelji na enakovredni skrbi za najrazličnejše človekove potrebe, med katerimi je pomembna kakovost bivanja, t.j. kakovost življenjskega in bivalnega okolja. To pa je že del tiste temeljne problematike, ki s svojo vsebinsko zasnovano in praktično-operativno usmeritvijo sodi v sklop socialne geografije. Ta je s svojo praktično naravnostjo k reševanju mnogih prostorskih problemov dosegla širok odmev v zahodnoevropskih državah. Skratka, temeljni in usmerjeni cilj revitalizacije (podeželskih) naselij je ustvariti kakovostnejše življenjsko okolje, ki bo s svojimi privlačnostmi in vrednostmi zadovoljevalo vsakdanje potrebe in zahteve večine prebivalstva.

Vsebinsko je obravnavana problematika prenove stavbne dediščine na podeželju razdeljena na 11 poglavij. V uvodu so predstavljena osnovna izhodišča prenove. Sledi prikaz idejno-teoretičnega zorenja in bistritve značilnih pogledov na varovanje in ohranjanje stavbnega izročila in kulturne krajine na Krasu. Med drugim je ugotovljeno, da problematika prenove podeželja in njegove stavbne dediščine terja

usklajen, celovit in interdisciplinaren pristop. V tretjem poglavju so zarisana splošna in posebna načela ter izhodišča prenove podeželske stavbne dediščine, v naslednjem pa so podani razlogi za tovrstne posege. Zahteve po prenovi izhajajo predvsem iz kulturnih in družbenih vidikov. Njihovi gospodarski vidiki in učinki pridejo do veljave pri obvarovanju oziroma ohranitvi kmetijskih površin, dvigu kakovosti bivalnega prostora ter v zmanjšanih potrebah gradnje novega infrastrukturnega omrežja. V naslednjih treh poglavjih so prikazani in ovrednoteni najbolj primerni in ustrezni metodološki pristopi prenove obstoječe stavbne dediščine; ti morajo biti vedno in povsod prilagojeni okolju, to je posamezni pokrajini. Iz splošnega metodološkega obrisa je avtor izluščil in izoblikoval ustrezna načela in merila, pa tudi ožje stavbarsko-strokovne postopke, na katerih bi naj temeljila prenova naših kmečkih naselij na Krasu. Ob tem pa ugotavljamo, da avtor pripisuje zelo pomembno vlogo naravnim in družbeno-gospodarskim sestavinam kraških predelov, to je tistim geografskim prvinam, ki so neposredno vplivale na izoblikovanje Krasa oziroma kraške pokrajine. (Npr.: poselitev in obljudenost Krasa sta utemeljeni na podlagi naravnih razmer; prikazan in ovrednoten je vpliv talnih in reliefnih značilnosti, podnebno-hidroloških ter splošnih ekoloških razmer na izoblikovanost prostora.) V tem pregledu niso zanemarjeni niti vplivi družbenih, kulturnih in zgodovinskih dejavnikov, ki so odločilno vplivali na nastajanje in spreminjanje kraške kulturne pokrajine. Avtor pravilno ugotavlja, da je treba, v kolikor želimo načrtno prenavljati in urejati podeželje, dojeti njegov nastanek kakor tudi vse ključne zakonitosti v njegovem dosedanjem razvoju. Kajti s prenovijo vključujemo koristno in avtentično kulturno dediščino kakor tudi vse dragocene izkušnje iz preteklosti v nove razvojne usmeritve (str. 93).

V osmem poglavju so predstavljeni temeljna načela, na katera se je treba nasloniti pri vsaki načrtni prenovi podeželja, še zlasti njegove stavbne dediščine. Naslednji razdelek razčlenjuje in podaja pogoje za uspešno prenovu podeželja, kar tudi zagotavlja njegov skladen razvoj. Tega pa je mogoče zagotoviti s primarno vlogo kmetijstva in z razvijanjem krajevnih gospodarskih možnosti, z varovanjem in ohranjanjem okolja ter z dejavno vlogo posameznika pri izboljšanju življenjskega okolja.

V desetem poglavju je razgrnjen model prenove naselja Goče (str. 151 do 186), in sicer z vidika metodologije, ki je bila prikazana, ovrednotena in utemeljena v prejšnjih poglavjih. Avtor se je naslonil na vse dostopne vire, ki jih je dopolnil in obogatil z izsledki lastnih raziskav. Kot temeljni in izhodiščni dokument uporablja franciscejski in današnji zemljiški kataster, ki mu služita za opredelitev in prikaz zemljiško-posestnih enot, tlorisne zasnove naselja in njegove današnje aksonometrične podobe Goč, družbeno-lastniške strukture, naselbinske morfologije in tipologije ter funkcionalne členitve kraja in njegovega prometnega omrežja itd. V sklepnem delu poglavja avtor ugotavlja, da prenova podeželja temelji predvsem na osebni prizadetosti in zavzetosti vaščanov, interesu lokalnih skupnosti in v materialnih vlaganjih posameznikov.

Zadnji del monografije je namenjen prikazu nekaterih izkušenj in vzorcev preno-ve stavbne dediščine na podeželje Nemčije in Avstrije.

Študija temelji na izvrstnem poznavanju problematike, strokovnih ugotovitvah številnih sorodnih strok, med katerimi ima pomembno mesto tudi geografija, predvsem pa na sintetičnem povezovanju izsledkov različnih strok, ki se ukvarjajo s podeželjem in njegovo preno. Ugotovitve in sklepi so pregledno in razumljivo oblikovani. Analiza in ugotovitve so podprte s številnimi citati, preglednicami, grafičnimi prikazi in ponazorili ter z drugim dokumentacijskim in dokaznim gradivom. Med besedilom je 120 slik (fotografije, diagrami, kartogrami, letalski posnetki, tlorisi, izrisi katastra idr.) ter 5 tabel. Kratek povzetek je v slovenskem, angleškem, nemškem in italijanskem jeziku. Na koncu knjige sta krajevni in imenski indeks ter izvlečka v slovenščini in angleščini.

Ob sklepu poročila smem upravičeno zapisati, da pomeni Lahova "Prenova stavbne dediščine na podeželju — Kras" izvrstno delo. Nanj se bo morala ozirati tudi geografija, še zlasti pri proučevanju podeželja in njegovih naselij.

Milan Natek

Maribor — Marburg, prispevki h geografiji prijateljskih mest v Sloveniji in Nemčiji

Marburg — Maribor, Geographische Beiträge über die Partnerstädte in Deutschland und Slowenien

V septembru leta 1994 je pod gornjim naslovom izšla geografska publikacija o dveh evropskih mestih: o slovenskem Mariboru in nemškem Marburgu na Lahni. Ista vsebina je natisnjena v dveh jezikih in izdana v treh edicijah. Publikacije sta uredila dr. Jürgen Leib s Filipove univerze v Marburgu in dr. Mirko Pak s Filozofske fakultete v Ljubljani. Za prevode je poskrbel dr. Anton Gosar iz Ljubljane. Slovensko izdajo je založila in izdala Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru. Nemški kolegi geografi so izdali knjigo v dveh edicijah. Založnika sta bila Magistat mesta Marburg (Marburger Stadtschriften zur Geschichte und Kultur 48) in Geografsko društvo iz Marburga (Marburger Geographische Schriften, Heft 126). Pomembna je zlasti slednja izdaja, ki bo naši mesti predstavila geografom v Evropi in velikem delu ostalega sveta.

Predgovore h knjigi vseh treh izdaj so napisali: nadžupan Marburga, županja Maribora, rektor mariborske in predsednik Filipove univerze v Marburgu. Vzporredna obravnava dveh mest je pomemben prispevek k poznavanju mestnih prostorov in njihovih zaledij. Knjiga je nastala kot rezultat dvajsetletnega sodelovanja med geografi obeh univerz. Besedilo je prispevalo enajst sodelavcev, od teh šest iz